

"Adıyaman Üniversitesi Bilim, Kültür ve Sanat Sempozyumu-II"
(ADYÜ-Sempozyum-02-03 Nisan 2015)

İMGENİN PSİKANALİTİK BOYUTU

Doç. Dr. Mustafa KARABULUT*

ÖZET

İmge edebî ürünlerde, özellikle de şiirde dile getirilmek isteneni daha canlı, etkili ve somut bir biçimde anlatmak için ortaya konulan yeni anlatım biçimleridir. İmgede asıl olan dış dünyadan alınan öğelerin kişinin zihninde görüntüye dönüşmesi, resimsel bir değer kazanmasıdır. İmge, herhangi bir varlık veya kavramın zihinde yeniden anlamlandırılması olduğu için burada kişinin öznel duyuları ön plana çıkar. Bu bağlamda imgelemede gönderici-alıcı arasındaki ilişkinin önemi büyüktür.

İmge, şiirin en önemli unsurlarındandır. İmge, şiirin tekdüzelikten kurtulmasına, şiirdeki anlam zenginliğinin güçlenmesine yarayan zihinsel tasarımlardır. İmge, şiirin sanat değerini artırarak şiiri konuşma dilinden uzaklaştırır. İmge sayesinde şairler kendi duygu, düşünce ve hayal dünyalarını dışarıya aktarırlar. Sözcüklerin gücünden faydalanan şair, şiirine geniş anlam alanları oluşturur. Her sanatçının kendine özgü bir hayal dünyası, bilinçaltı unsurları ve bilinçli yönleri olduğu için imgenin kapsamı ve göndermelerini tespit etmek zordur.

Bir şiirin etkileyici olmasında duygu, düşünce ve hayal gücüyle beraber imge dünyasının zenginliği de önemli yer tutar. Psikanalizde imge ile bilinçaltı arasında önemli bağ kurulur. Çünkü insan zihni algıladığı her şeyin imgesini kendisinde saklar ve bu imgeler zamanı geldiğinde bilince ve dolayısıyla metne yansır. Bu yazımızda amacımız imgenin psikanalitik boyutunu ortaya çıkarmaktır.

Anahtar Kelimeler: Şiir, imge, psikanalitik, bilinç, bilinçaltı.

THE PSYCHOANALYTIC IMAGE SIZE

ABSTRACT

Image of literary works, especially those expressed in poetry NEW prompted more vibrant, effective and new forms of expression are put forward to explain in a concrete way. The main elements of the external image of the person's mind is transformed from the world of image, getting a pictorial value. Image, because it is the meaning in the mind of the concept here again any assets or interests to the forefront of people's subjective sensations. Ramada imagine this context the importance of the relationship between transmitter-receiver is great. The image is not a significant limitation in the abstract or concrete imagery can say that different connotation to clear.

Image is one of the most important elements of poetry. Images, poetry to get rid of the monotony, are mental design for the strengthening of the sense of the richness of poetry. Images, poems increasing the artistic value of poetry away from the spoken language. Poet's own feelings through images, thoughts and imaginary worlds they pass out. The advantage of the power of words, poet, poetry creates a broad sense fields. Each artist has their own dream world, subconscious elements and is difficult to identify the scope and sending the image because it is conscious aspects.

Be able to understand the issues that are important in her poetry analysis, it is necessary first to understand what the essence of poetry for it. Resolution images of the location means to determine the world's poetry is very important. In the poetry of everyday language often

* Adıyaman Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Adıyaman. El-mek: mkarabulut@adiyaman.edu.tr

exceeded. Poet, poetry accounts for some word games, literary arts, images and so forth. references. In that impressive feeling of a poem, thoughts and important place in the world with the richness of imagery imagination. Important link is established between the images of the subconscious in psychoanalysis. Because stores the image of everything that detects the human mind and consciousness itself when the time comes, and thus these images are reflected in the text.

Image is transferring to the outside world they perceive vividly the sense of the individual. An image, re-created or are re-produced look. Image first appeared detached from time and space and that is a view stored images or layout. Or all images in a visual format.

Images, what we want to tell, our thoughts, our dreams with words, pictures, or other expression is transferred to roads. The image has not reached a final decision on the definition, although it is a lot. Some seeing it as the center of the image of poetry, our poet has found some unnecessary images. The mirror image of the subconscious and the number of people regarded as one of the sine qua non of the poem is too.

Great importance is given to the conscious and unconscious elements in psychoanalysis. Image (image) is caused by the emergence of the consciousness of the poet's subconscious feelings from condensation. Image is the meaning of any asset or re-concept in mind. Subjective sensations of the people will come to the fore in this regard. It is important to visualize the relationship between care Ramada transmitter-receiver.

The human brain is perceived in the outside world object or concept of the subconscious mind and sends many stores there. The images are also stored in the elements. Thinking in psychology, known, established clear links between external stimuli and mental activity of the individual. I e this, images, words and symbols as implemented through concepts. Thinking material symbols. More specifically the use of literary, layout makes sending images to the images created with the language in the mind; the language of the word or words, or to experience the -okur physical perceptions can produce truly experience makes sending isteniyorsa- revive in the minds, or their sensory impressions.

Image, abstract or concrete is different connotation to open expressions of poetry to recover from the monotony, mental designs are used to strengthen the sense of the richness of poetry. Poet offers its readers the tips with images of their world.

In short, the inner life of the assets in the perception of the outside world image. Imagination, when a presence of a sensory stimulation is a form of animation skills in mind. Poetry forms of words to express their sense of anything else, give the fictional discourse tips. The image has to pay close attention to psychoanalysis. Today we see the image of a benchmark perspective. Perspective, a product of the ideology of Western Europe, is an imaging technique used to create the illusion of depth. Everything is arranged according to the viewer's perspective.

As a result, the image is a multidimensional concept is a reflection of the individual's conscious and subconscious side. In this regard, known must come first to mind images of different perceptions. Image of creativity, that is a matter original originality. Artist creating imagery refers to the often very unconscious conscious state. This application takes place automatically. The poet wrote the poem while the first act of the unconscious side. This is an asset without any sensory stimulation also means the ability to revive the mind in a different way. Forming an imaginary discourse poetry of words is essential to express something other than their own meaning. Located close relationship between image and psychoanalysis. The person's subconscious in psychoanalysis is of paramount importance. This is an affective regard (affect) the work of the unconscious aspects of the poet's poetry can be said that generally occur with the images. The wealth of the world's image of a poet's poem is closely related to the width of the subconscious aspects of them.

Key Words: Poetry, images, psychoanalysis, consciousness, unconscious.

İMGE (IMAGE) NEDİR?

İmge (image/ımaj), Latince imago sözcüğünden gelmekte olup taklit, kopya, öykünme anlamlarına gelir. Bu ifade, “zaman içinde anlam genişlemesiyle, bireyin zihinde beliren bir resim, bir kavram, bir fikir, bir izlenim gibi anlamlar kazanmış, daha sonra da, yazın bağlamında, söz sanatı, özellikle de eğretilme ya da benzetme için kullanılır olmuştur.”¹ İmge, zihinlerde kurulan resimler anlamına da gelmekte olup şiirin anlamını, yapısını etkileyen, şairin şiiriyet gücünü ortaya koyan önemli bir husustur. “İmge, Türkçe kökenli bir sözcüktür. İm- köküne, -ge yapım eki getirilerek türetilmiştir. İşaret anlamına gelen im-, başka takılar alarak benzer anlamlı sözcükler türetir. Bunlardan biri imlemek’tir. Bu sözcüğün de ‘işaret etmek, dolaylı anlatmak, ima etmek’ gibi karşılıkları vardır.”²

İmge, bireyin duyularıyla algıladıklarının dış dünyaya canlı bir şekilde aktarımıdır. İmge için Türk Dil Kurumu’nun Türkçe Sözlük’ünde şöyle denilmektedir: 1. “Zihinde tasarlanan ve gerçekleşmesi özlenen şey, düş, hayal, hülya. 2. Duyu organlarının dıştan algıladığı bir nesnenin bilince yansıyan benzeri, hayal, imaj. 3. Duyularla alınan bir uyaran söz konusu olmaksızın bilinçte beliren nesne ve olaylar, hayal, imaj.”³

Bir imge, yeniden yaratılmış ya da yeniden üretilmiş görünümdür. İmge ilk kez ortaya çıktığı yerden ve zamandan –birkaç dakikaya da birkaç yüzyıl için- kopmuş ve saklanmış bir görünüm ya da görüntüler düzenidir. Her imgede bir görme biçimi yatar. İmge, anlatmak istediklerimizin, düşüncelerimizin, hayallerimizin sözcüklerle, resimlerle veya başka ifade yolları ile aktarılmasıdır. İmgenin pek çok tanımı olduğu halde üzerinde kesin bir karara varılmış değildir. Bazı şairlerimiz imgeyi şiirin merkezi olarak görürken, bazıları imgeyi gereksiz bulmuştur. İmgenin bilinçaltının aynası ve şiirin olmazsa olmazlarından biri olarak kabul edenlerin sayısı da çoktur.

Psikanalizde bilinç ve bilinçaltı unsurlarına büyük önem verilir. İmge (ımaj), şairin bilinçaltından gelen duygu yoğunlaşmalarının bilinçte ortaya çıkmasıyla oluşur. İmge, herhangi bir varlık veya kavramın zihinde yeniden anlamlandırılmasıdır. Bu hususta kişinin öznel duyguları ön plana çıkacaktır. Bu bakımdan imgelemede gönderici-alıcı arasındaki ilişki önem taşır. İnsan beyni dış dünyada algıladığı birçok nesne veya kavramı bilinçaltına gönderir ve orada depolar. İmgeler de depolanan unsurlar arasındadır.

¹ Yurdanur Salman, İmge, Zor Yakalanır Bir Görselleştirme, Kitap-lık, Aylık Edebiyat Dergisi, Sayı: 74, 2004, s.65.

² Nihat Bayat, Şiire Yönelik Tutumların ve Ön Örgütleyicilerin Şiirsel İmgelerin Anlamlandırılması Üstündeki Etkililiği, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir 2006, s.50.

³ Türkçe Sözlük, TDK Yay., Ankara, 2005, s.962.

Resim-1: İnsan beyni dış dünyada algıladığı birçok unsurla beraber imgeleri de bilinçaltında depolar.

Psikolojide düşünme denilince, bireyin zihinsel etkinlikleri ile dış uyaranlar arasında kurduğu bağlantı anlaşılır. Bu edim, imgeler, sözcük ve kavramlar gibi simgeler aracılığıyla gerçekleştirilir. Düşünme malzemesi sembollerdir.

Psikolojide düşünme denilince, bireyin zihinsel etkinlikleri ile dış uyaranlar arasında kurduğu bağlantı anlaşılır. Bu edim, imgeler, sözcük ve kavramlar gibi simgeler aracılığıyla gerçekleştirilir. Düşünme malzemesi sembollerdir. “Yazınsal kullanımda daha spesifik olarak, imge düzeni (imagery) zihinde dille yaratılan imgelere gönderme yapar; dilin sözcükleri ya da sözleri, ya fiziksel algılamaları üretebilecek deneyimlere -okurun gerçekten deneyimleri zihninde canlandırması isteniyorsa- gönderme yapar, ya da duyu izlenimlerinin kendilerine.”⁴

İmge, soyut veya somut farklı çağrışımlara açık ifadeler olup şiiri tekdüzelikten kurtarmak, şiirdeki anlam zenginliğini güçlendirmek için kullanılan zihinsel tasarımlardır. İmge ile şairler kendi dünyalarına ait ipuçlarını okurlarına sunar. Kelimelerin gücünden ve imgelerin çağrışımsal gücünden faydalanan şair, şiirine hayallerinden serpiştirir.

Kısaca, imge dış dünyadaki varlıkların insanın iç dünyasındaki algılanış biçimidir. İmgelem, duyuşsal bir uyarım yokken de bir varlığı, bir biçimi zihinde canlandırma yetisidir. Şiiri oluşturan sözcüklerin kendi anlamlarından başka bir şeyi ifade etmesi, imgesel söylemin ipuçlarını verir. İmgenin psikanalizle yakından ilgisi bulunur. Bilinçdışı duygulanım (affect), imgelerle ortaya çıkar. Bugün imgeleri görmemizin temel ölçütü olan perspektif derinlik oluşturan bir bakış açıdır.

Resim-2: Bakış açısının imge oluşumundaki etkisi büyüktür. Bir bakıma resimde perspektif ne ise şiirde de bakış açısının çok önemli yeri vardır.

İmge, herhangi bir varlık veya kavramın zihinde yeniden anlamlandırılmasıdır. Bu hususta kişinin öznel duyuları ön plana çıkacaktır. Bu bakımdan imgelemede gönderici-alıcı arasındaki ilişki önem taşır. Erdoğan Alkan, Şiir Sanatı adlı eserinde imgeyi, bir varlık, bir nesne ya da bir düşün'ü çağrıştıran varlık ya da nesne olarak tanımlar.⁵ Bu sebeple, imgenin soyut veya somut farklı çağrışımlara açık ifadeler olduğunu söylemek mümkündür. İmge hususunda biz de şunu söyleyebiliriz: İmge, şiiri tekdüzelikten kurtarmak, şiirdeki anlam

⁴ Norman Friedman, İmge, Kitap-lık, Aylık Edebiyat Dergisi, çev. Kemal Atakay, Sayı: 74, 2004, s.80.

⁵ Erdoğan Alkan, Şiir Sanatı, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2005, s.608.

zenginliğini güçlendirmek için kullanılan zihinsel tasarımlardır. İmge ile şairler kendi dünyalarına ait ipuçlarını okurlarına sunar. Kelimelerin gücünden ve imgelerin çağrışımsal gücünden faydalanan şair, şiirine hayallerinden serpiştirir.⁶

İmgenin kapsamı ve göndermelerini tespit etmek kolay değildir. Çünkü her sanatçının kendine özgü bir imge dünyası vardır. Sanatçının kullandığı sözcüklere yüklediği anlamı ve vermek istediği çağrışımları tam olarak çözebilmek farklı bakış açılarına ihtiyaç duyulabilir. “Algılama-duyumsallık ile kavramsallık-tasarım, bilinç ile bilinçdışı, içsellik ile dışsallık, içkinlik ile aşkınlık, mahremiyet ile kamusalılık, özgürlük ile etik sorumluluk arasındaki karmaşık, çetrefil, diyalektik ilişkinin ne bu yanındadır imge, ne öteki yanında.”⁷

Şiir incelemelerinde benzer veya farklı yöntemler uygulanabilir; ancak önemli olan şiirin unsurlarını, oluşum sebeplerini ve sanatçısı ile ilişkisini ortaya koyabilmektir. Şiirde önemli bir mesele de onu anlayabilmektir. T.S. Eliot’un ifade ettiği gibi, “Bir şiiri anlamak için, şiirin amacının ne olduğunu kavramaya çaba sarf etmek de çok gereklidir. Yani bir şiirin gerçekleştirdiği özün ne olduğunu kavramaya çalışmak gereklidir.”⁸ Şiirin anlam dünyasını ortaya koymada imgesel çözümlemenin önemli yeri vardır. Çünkü şiirde sözü etkili kılma yöntemlerinden olan imge, şairin varlıklara kendine has anlamlar yükleyerek meydana getirdiği bir yapıdır. “Bir dil mimarı olan şair, şiir evini kurarken günlük dil içerisinde birtakım seçmeler yapmasının yanı sıra kelime kombinasyonları vasıtasıyla şiirini arındırma ve süsleme işine girer.”⁹ Şair bu süsleme işini yaparken edebi sanatlar, imge, metafor, sembol, mit gibi unsurlardan yararlanır.

Şiirde genellikle günlük konuşma dilinin dışına çıkılır. Şair, şiirini vücuda getirirken birtakım kelime oyunlarına, edebi sanatlara, imgelere vb. başvurur. İmge, genel anlamda duyu organlarımızın dışarıdan algıladığı bir nesnenin bilince yansıyan görüntüsü olarak tanımlanabilir. “Şiir insana insan olduğunu duyuran insanı insan yapan sanatın bir türüdür. Ama iyi şiir, bu kalıcı şiir insanı yüce duygulara götürür. Bir şiirin etkileyici olması, bir başkasının zihninde oluşan düşünce, duygu ve imgelerin bize başarılı bir biçimde aktarılacak, aynı güçlü etkiyi yaratabilmesi demektir. Bu da dilin ne ölçüde etkili nasıl güçlü bir aracı, ne büyük bir güç olduğunu gösteriyor.”¹⁰

İnsan belleği, algıladığı her şeyin imgesini kendisinde saklar. “Algıyla belleğe gelen şeyler burada depolanır ve yeri gelince ortaya çıkar. İmgeler çoğaldıkça bazıları geriye atılır. Bunlar, daha önceden alınan imgelerdir. Yeni imgeler önde durur ve çağrışımları hızlı olur.”¹¹ Psikanalizin aslında hiçbir şeyin bellekten kaybolmadığı düşüncesi ön plandadır.

İmgenin Psikanalitik Boyutuna Örnekler

İkinci Yeni şiirinin önemli şairlerinden Edip Cansever’in birçok şiirinde imge dünyası oldukça zengindir.

⁶ Mustafa Karabulut, Edip Cansever Şiiri-Psikanalitik Bir Yaklaşım, Öncü Kitap Yayınları, Ankara 2013, s.125.

⁷ Kemal Atakay İmge, Kitap-lık, Aylık Edebiyat Dergisi, Sayı: 74, 2004, s.67.

⁸ Thomas Stearns Eliot, “Edebiyat Üzerine Düşünceler”, Kültür Bakanlığı Yayınları, çev. Sevim Kantarcıoğlu, Ankara 1990, s.261.

⁹ Tarık Özcan, “Şiir Sanatında İmajın Yeri-Önemi ve Bunun Cemal Süreya’nın Şiir Dünyasına Uygulanması”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.13, 1, 2003, s.117.

¹⁰ Doğan Aksan, Şiir Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi, 2:1. 1-13, 2005, s.12.

¹¹ Mustafa Küçüköner, “İmge ve Bellek İlişkisine Bir Bakış”, Sanat, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, Sayı:12 (2007), s.79.

Cansever, şiirlerinde kapalı ifadelere, imgelere çok başvurursa da anlamsızlığı savunmaz, düşünce unsurunu da dikkate alır.

Şairin ilk şiirlerinden “Masa da Masaymış Ha”, II. Yeni şiirinden ziyade Garip şiirini hatırlatır. Buradaki duygu ve düşünce unsurlarıyla nesneler, hayatın “içindekileri” temsil eder. Şiirde “masa”, imgesel bakımdan hayatı ifade eder. Mehmet Kaplan, her insanın hayatı bu şiirde olduğu gibi, süflî ve ulvî unsurların insicamsız bir şekilde bir araya yığıldığı çok dayanıklı bir masaya benzediğini ifade eder:

*“Adam yaşama sevinci içinde
Masaya anahtarlarını koydu
Bakır kaseye çiçekleri koydu
Sütünü yumurtasını koydu
...
Ekmeğin havanın yumuşaklığını koydu
Adam masaya
Aklında olup bitenleri koydu
Ne yapmak istiyordu hayatta
...
Pencere yanındaydı gökyüzü yanında
Uzandı masaya sonsuzu koydu
Bir bira içmek istiyordu kaç gündür
Masaya biranın dökülüştünü koydu
Uykusunu koydu uyanıklığını koydu
Tokluğunu açlığını koydu. ...*

(Masa da Masaymış Ha..., Dirlik Düzenlik, S.K.I, s.52)

Psikanalitik bakış açısıyla ele düşünüldüğünde, şairlerin “üst bilinçle” ele aldıkları bir kavram veya nesneyi “alt bilinçle” sezdirme yoluyla yeni imgeler oluşturduğunu söylemek mümkündür.¹² Cansever, “Masa da Masaymış Ha” başlıklı şiirinde üst bilinçte şiirine aldığı “masa”yı alt bilinçte “sezdirme” ile imgeleştirir. Bu şekilde “masa” imgesi ile anlatılanların dışında, insan bilincine gönderilenler ve sezdirilenler imgesel boyut kazanır.

Edip Cansever’in birçok şiirinde “göz” veya “bakma” ile ilgili imgesel kullanımlar bulunur. “Şair, göz sözcüğünü insana acı veren bir organ durumuna sokar ve parçalanmışlığın en çok yansıdığı bir imge haline getirir.”¹³ Şair, “**Ey**” başlıklı şiirde göz imgesini bilinçaltını bilinçdışına çıkaran bir unsur olarak kullanır. “*Kim bilir neyi saldıığımız bu da, yalnızlığımız gel / Yırtıcı kuşları mı gözlerimizin, onlar mı bu sürüyen*”¹⁴ dizelerinde ise gözler, “yırtıcı kuşlar” ile kullanılarak kişinin bilinçaltı tarafını ortaya koyar. Aynı şiirin sonunda geçen “*Benim bu çok elli, bu çok gözlü delişmen / Çok bildim sana yaraşır olmayı günlerce / Şunu sevdim, şuna özendim, şununla*

¹² Karabulut, Mustafa, age., s.128.

¹³ Ferhat Korkmaz, “Edip Cansever’in Şiirlerinde Göz İmgesi”, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/3, Summer 2012, s.1782.

¹⁴ Edip Cansever, Sonrası Kalır I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008, s.94.

yetindim sonunda / Ben miyim şimdi nerede, ben çok ey!”¹⁵ dizelerinde çok gözlülük, bilinçaltındaki parçalanmışlığı ortaya koyar.

“**Manastırlı Hilmi Bey’e Birinci Mektup**” başlıklı şiirde “Ben dediğim koskocaman bir oyuk / Koltuğun üstünde, aynadaki yansıda / Bir oyuk! sofada, mutfakta, yatağımda”¹⁶ diyen Cemile, aynada kendi yansımısını seyrederek kendisini bir “oyuk”a benzetir. Cemile, -kendine göre- eksik taraflarından dolayı hastalıklı bir hal alarak, dismorfofobik bir yapı gösterir.

“Sezai Karakoç şiirinin önemli bir yönünü imgeler oluşturur. İmgeli kullanım şairin daha çok İkinci Yeni şiir anlayışının teknik yansımalarını ifade eder. Şiirlerinin anlamsal yönünü “Diriliş” fikrine oturtan şair, şiirlerinde inanç imgelerini kullanırken hem bir İkinci Yeni şairi hem de bir diriliş şairi olarak karşımıza çıkar. Doğu, Batı, İslam, peygamberler, metafizik kavramlar ve şehirler gibi birçok kavram onun şiirlerinde imgesel kullanımlarla yer alır. Özellikle inanç kavramlarının imgeli kullanımı şairin düşünce dünyasına estetik bir boyut kazandırır. Böylece şairin inancı imgeyle yansımalarını bulur.”¹⁷

*“Büyük Dönüş başlamadan önce
Kendini bırak evrenin koştuğu o Bütüne
Bir kanat çırpmasıyla karıştığı Varlığa
Düzeltilip dünyayı yeniden
Toplumu diriltten insanı erdiren
Şeytanı bir duvar ucunda sıkıştıran
Dam saçaklarında koğalayıp
Eski sınırına iten
Kentlere mutluluğu
Bir ikinci anıtı gibi getiren
Her eve mermer dağıtan
Şelale paylaştıran
Kan kanalı uzatan
Engebeli bir gebelikte
Yatağından korkan kadınlara” (Karakoç, 2007:294)*

“**Hızır ile Kırk Saat**”in kırkıncısından alınan yukarıdaki şiirinde Sezai Karakoç kıyametin yaklaştığı bir andan bahsetmektedir. İslami inanışa göre Mehdi yeryüzüne gelecek ve tüm insanlığı Allah’ın dini üzerinde birleştirmeye çalışacaktır. Şair insanlığı Mehdi etrafında toplanmaya çağırmaktadır. Bu çağrıyı yaparken kendi algılayışlarını yine imgeler yoluyla dile getirmektedir. Evrenin hareketliliğini şair, kaderde yazılı olan mutlak sona doğru ilerleyiş olarak algılamıştır. Çünkü kıyamet vaktinde İsrail adlı melek sur’a üfleyecek ve kıyamet kopacaktır. İsrail’in varlığını biz „kanat çırpmasıyla“ sözünden anlayabiliriz. Zira İsrail bir melektir ve insanların tasavvuruna göre meleklerin kanatları vardır. Kıyamet koptuğunda tüm evren yaratılışın kaynağı olan Allah’a koşacaktır. Tasavvufta «deniz-dalga» teşbihi vardır. Bu benzetmeye göre dalga nasıl aslı olan denizden kopan

¹⁵ Edip Cansever, Sonrası Kalır I, s.94.

¹⁶ Edip Cansever, Sonrası Kalır II, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008, s.245.

¹⁷ Servet Şengül, İnancın İmgeye Yansıması: Sezai Karakoç, The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS), Volume 5 Issue 5, p. 269-280, October 2012, s.279-280

bir parçaysa insan da Allah'tan gelen bir varlıktır. Dalganın önünde sonunda denize kavuşması gibi insan da kendi sahibi olan Allah'a dönecektir.”¹⁸

Sezai Karakoç'un en çok ilgi gören hatta bir dönemin başlangıcı kabul edilen **“Balkon”** şiirinde modern şehir eleştirisini çocuk ölümü üzerinden yaptığını görmekteyiz.

Çocuk düşerse ölür çünkü balkon

Ölümün cesur körfezidir evlerde

Yüzünde son gülümseme kaybolurken çocukların

Anneler anneler elleri balkonların demirinde (Gün Doğmadan, “Balkon”, s.81)

Son dizede yine şairin çocuk ölümüyle anne arasındaki ilişkiye bir gönderme yaptığını görüyoruz.

Gelecek zamanlarda

Ölüleri balkonlara gömecekler

İnsan rahat etmeyecek

Öldükten sonra da (Gün Doğmadan, “Balkon”, s.81)

Günümüz şehir mimarisine ilginç bir yorumla, ölüm bağlantılı bir eleştiri getirir. Elbette bu bir uygarlık eleştirisi olarak alınmalıdır.

Çocuk düşerse ölür çünkü balkon

Ölümün cesur körfezidir evlerde

Ölüleri balkonlara gömecekler

İnsan rahat etmeyecek

Öldükten sonra da (Gün Doğmadan, “Balkon”, s.81.)

Karakoç'un **“Balkon”** şiirindeki balkon imgesi yaşamın ölüme doğru çıkmış bir körfezi ya da ölümün yaşama doğru uzamış bir körfezi olarak yorumlamak mümkündür. Bu şiire başlık olan balkon imgesi, şairin bilinçaltının bilince yansımasıdır. Ayrıca, balkon imgesi modernizm ile ilişkilendirilebilir. Bu boyuttan bakıldığında modernizmin çocuklar üzerindeki tehdit edici tarafları da dile getirilir.

Sayıklama

Kedim, ayak ucumda büzülmüş, uyumakta;

İplik iplik sarıyor sükütu bir yumakta,

Hırıl hırıl, Hırıl hırıl...

Bir göz gibi süzüyor beni camlardan gece,

Dönüyor etrafımda bir sürü kambur cüce,

Fırıl fırıl, Fırıl fırıl...

Söndürün lambaları, uzaklara gideyim;

Nurdan bir şehir gibi ruhumu seyredelim,

Pırıl pırıl, Pırıl pırıl...

Sussun, sussun, uzakta ölümüne ağlayan;

Gencim, ölmem, arzular kanımda bir çağlayan;

¹⁸ Servet Şengül, age., s.272

Şırl şırl. Şırl şırl...

Ne olurdu, bir kadın, elleri avucumda,

Bahsetse yaşamının tadından başucumda,

Mırıl mırıl, Mırıl mırıl...

Necip Fazıl Kısakürek

Necip Fazıl Kısakürek'in bu şiiri, ses bakımından olduğu gibi yansıttığı imgeler açısından da güçlüdür. Şiirde her dörtlükte ayrı bir – ya da birden çok – imge aktarılmaktadır. “Kedinin, sessizliği bir yumakta sarışı”, “gecenin camlardan şairi süzüşü”, “şairin çevresinde kambur cücelerin dönüşü”, “şairin uzaklara giderek nurdan bir şehir gibi kendini seyretmesi”, “arzuların kanında bir çağlayan olması” ifadeleri şairin bilinçaltındaki çocuk imgesinin dışavurumudur.

Necip Fazıl, bilinçaltı ve bilinç unsurlarını birlikte kullanarak zengin çağrışımlara dayanan eserler meydana getirir. Necip Fazıl'ın poetikasını ortaya koyan en önemli şiirlerinden olan “Çile”de, madde-ruh tezaadında bireyin kimlik/benlik arayışı dile getirilir. İmgesel boyutta “Mutlak Hakikat”ı aramayı ifade eden “Çile”, şairin yaratılış sebebi ve kimlik arayışı üzerine yoğunlaştığı bir şiirdir. “Çile”nin ilk dörtlüğünde gaiblerden gelen sesle bilinçlenme sürecine giren ben-anlatıcının sırtına büyük bir yük verilmiştir. Ense kökünde boşluğu gezdirmesi istenen birey olgunlaşma sürecine girecektir. (Karabulut, 2015: 608)

“Gâiblerden bir ses geldi: Bu adam,

Gezdirsin boşluğu ense kökünde!

Ve uçtu tepemden birdenbire dam;

Gök devrildi, künde üstüne künde...” (Çile, s.16)

Cinayet Saati

haliç'te bir vapuru vurdular dört kişi

demirlemişti eli kolu bağlıydı ağlıyordu

dört bıçak çekip vurdular dört kişi

yemyeşil bir ay gökte dağılıyordu Attila İlhan

Yukarıdaki dizelerde şair, yemyeşil bir ayın gökte dağıldığı bir gece karanlığında, Haliç'te demirlemiş bir vapurun, dört kişi tarafından bıçaklanarak öldürüldüğünü hayal ederek bir imge oluşturmuştur. Bu imgede vapurun eli kolu bağlı ve ağlıyor olması, bir cinayete kurban gitmesi, insana özgü özelliklerle kişileştirildiğini gösterir. Şiirde özne-ben'in tedirginliği ve bilinçaltındaki karmaşası ön plana çıkmaktadır.

Cahit Sıtkı Tarancı, çağdaş Türk şiirinin en önemli isimlerinden olup daha çok yalnızlık ve ölüm temalı şiirleriyle tanınır. Tarancı'nın şiirlerinde yaşama sevinci, aşk ve tabiat temaları da olmasına rağmen karamsarlık ön plandadır. Ailesine gönderdiği mektuplarında, “Siz güneşe yüzünüzü çevirmişsiniz, ben sırtımı dönmüşüm.”¹⁹ diyen Tarancı, depresif bir yapı gösterir. Kendisini bu dünyaya ait hissetmeyen Tarancı, dış dünyaya da yabancıdır. “Freud”un sanatçıyı nevrotik bir varlık olarak tanımlaması Cahit Sıtkı'da büyük ölçüde karşılığını

¹⁹ Cahit Sıtkı Tarancı, Evime ve Nihale Mektuplar, (Haz. İnci Enginün), TDK Yay., Ankara 1989, s.24.

bulur.”²⁰ Psikanalitik eleştiride sanatçının psikolojisinin kendisi tarafından esere yansıtıldığı görülür. Şiirde şair/özne’nin kendi dışındaki olaylarla mücadele edememesi, bir bakıma teslim oluşu söz konusudur. Şair/öznenin ıstıraplı hali trajik unsurun artmasına sebep olur. “O, büyük sorunların veya sosyal meselelerin şairi değil, küçük insanın günlük acılarını ve ümitlerini şiir aracılığıyla dile getirir.

“**Talihsiz**”, başlıklı şiir bir huzursuzluğun, bir trajedinin şiiridir. Hayattan zevk alamayan birey sürekli bir kaybediş içerisinde. O, mağlubiyeti bilinçaltından çıkaramadığı için dünyaya gelmiş olmayı bile kaotik bir durum olarak algılar. Şiirin öznesi kendini “Bir gecenin susuzluk mahsulü” ve dünyayı bir “iğneli beşik” olarak algılar. O, kundaksız uyumaya terk edilmiş, korumasız kalmış bir ruh hali içindedir:

*“Kundaksız uzatıldın iğneli beşiğine
Ve böylece Azrail
İstırapı mıhladı küçücük benliğine.
Ecelin kucağında erirken çocukluğun,
Aleme sırdı senin varlığın ve yokluğun.
Hala bilinmez nedir kalbindeki bunalan.
Lambanı yaktılarsa lambanı kendin söndür,
Söndürmekle oyalan,
Gir geceler koynuna, deme yarın gündüzdür,
Belirecek gündüzler sönenlerden yüzüsüdür.”²¹*

Büyük bir tükeniş sendromu yaşayan şair, umutsuz bir yapı gösterir. Şiirin öznesi kendisini ecelin kucağında eriyen çocuğa benzeterek, alemdeki varlık ve yokluğunu bir “sır” olarak ifade eder.. O, içindeki “bunaltı”yı “gece”ye sığınmakla yok etmeye çalışır.

Cahit Sıtkı’nın “**Batan Gemi**”, adlı şiirinde ise şiirin anlatıcısı çırpınıp durmakta ve yaşamdan koptuğuna inanmaktadır. Şiirin bütününde kötümserlik izleği ön plandadır:

*“Kudurmuş denizinde hakkın çırpınıyorum!
Güverteyi yıkıyor çığlığı yolcuların
(..)
Gittikçe kabarıyor, amanın, bu dalgalar;
Ufuk sise gömülü ne gelen var ne giden
(..)
Kaptan imdat düdüğü beyhude çalar, çalar!”*

Şaire bu dizeleri yazdıran, sadece onun bilinçli yönleri değil, aynı zamanda bilinçaltındaki kaybediş ve korkularıdır.

²⁰ Mustafa Karabulut, Cahit Sıtkı Tarancı’nın Şiirlerine Psikanalitik Bir Yaklaşım, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/3 Summer 2011, s.975.

²¹ Cahit Sıtkı Tarancı, Otuz Beş Yaş, Can Yay., İstanbul 2000, s.26.

SONUÇ

Sonuç olarak çok boyutlu bir kavram olan imge, bireyin bilinç ve bilinçaltı taraflarının yansımasıdır. Bu bakımdan imge denilince öncelikle farklı algılamalar akla gelmelidir. İmgede yaratıcılık, yani özgünlük aslı meseledir. Sanatçı imge oluştururken çoğu zaman bilinçli hallerinden çok bilinçaltına başvurur. Bu başvuru otomatik biçimde gerçekleşir. Şair de şiirini kaleme alırken öncelikle bilinçsiz taraflarıyla hareket eder. Bu da herhangi bir duyuşsal bir uyarım olmadan da bir varlığı farklı bir biçimde zihinde canlandırma yetisi demektir.

İmgesel söylemde şiiri meydana getiren sözcüklerin kendi anlamlarından başka bir şeyi ifade etmesi esastır. İmge ile psikanaliz arasında yakından ilişki bulunur. Psikanalizde kişinin bilinçaltı durumları büyük önem taşır. Bu bakımdan bir duygulanım (affect) işi olan şiir sanatında şairin bilinçdışı yönlerinin genel olarak imgelerle ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Bir şairin şiirlerindeki imge dünyasının zenginliği, ondaki bilinçaltı yönlerinin genişliğiyle yakından ilişkilidir.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2005). Şiir Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi, 2:1. 1-13.
- Alkan, E. (2005). Şiir Sanatı, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- Atakay, K. (2004). İmge, Kitap-lık, Aylık Edebiyat Dergisi, Sayı: 74.
- Bayat, N. (2006). Şiire Yönelik Tutumların ve Ön Örgütleyicilerin Şiirsel İmgelerin Anlamlandırılması Üstündeki Etkililiği. Yayımlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Cansever, E. (2008). Sonrası Kalır I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Cansever, E. (2008). Sonrası Kalır II, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Eliot, T.S. (1990). Edebiyat Üzerine Düşünceler, Kültür Bakanlığı Yayınları, çev. Sevim Kantarcıoğlu, Ankara.
- Friedman, N. (2005). "İmge", Kitap-lık, Aylık Edebiyat Dergisi, çev. Kemal Atakay, Sayı: 74.
- Karabulut, M. (2011). Cahit Sıtkı Tarancı'nın Şiirlerine Psikanalitik Bir Yaklaşım, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/3 Summer.
- Karabulut, M. (2013). Edip Cansever Şiiri-Psikanalitik Bir Yaklaşım, Öncü Kitap Yayınları, Ankara.
- Karabulut, M. (2015). "İmge Kavramı ve Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirlerinde İmge", Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 10/4 Winter 2015, p. 603-618 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7671>, ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY, s.608.
- Salman, Y. (2004). "İmge, Zor Yakalanır Bir Görselleştirme", Kitap-lık, Aylık Edebiyat Dergisi, Sayı: 74.
- Korkmaz, F. (2012). "Edip Cansever'in Şiirlerinde Göz İmgesi", Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/3, Summer.
- Türkçe Sözlük (2005). TDK Yay., Ankara.
- Küçüköner, M. (2007). "İmge ve Bellek İlişisine Bir Bakış", Sanat, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, Sayı:12.
- Özcan, T. (2003). "Şiir Sanatında İmajın Yeri-Önemi ve Bunun Cemal Süreya'nın Şiir Dünyasına Uygulanması", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.13/1.
- Şengül, S. (2012) "İnancın İmgeye Yansıması: Sezai Karakoç", The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS), Volume 5 Issue 5, p. 269-280.

Tarancı, C. S. (1989). Evime ve Nihale Mektuplar, (Haz. İnci Enginün), TDK Yay., Ankara.

Tarancı, C.S. (2000). Otuz Beş Yaş, Can Yay., İstanbul.